

همایش بین المللی مالکیت فکری و تجارت الکترونیکی

آنزلا عاملی*

اولین همایش مالکیت فکری و تجارت الکترونیکی در روزهای ۲۵ و ۲۶ دی ماه، توسط مرکز ملی شماره گذاری کالا و خدمات ایران - وابسته به مؤسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی و سازمان جهانی مالکیت فکری (WIPO)^(۱) - برگزار گردید. موضوعات مطرح شده در این همایش به شرح زیر می باشد:

تجارت الکترونیکی و توسعه آن

در واقع در سالهای اخیر، انقلابی مشابه انقلاب صنعتی در جهان رخ داده است که جهان را وارد عصر اطلاعات نموده و بسیاری از جنبه های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی حیات بشر را دستخوش تحولی عمیق کرده است. مبادلات تجاری در جهان، بین افراد و شرکت ها و دولت ها به سرعت از حالت سنتی خود که بر مبنای اسناد و مدارک کاغذی است خارج، و به صورت مبادلات الکترونیکی اطلاعات در می آید.

* - آنزلا عاملی: کارشناس امور پژوهشی - پژوهشکده امور اقتصادی.

1- The World Intemetual Property Organization

تجارت الکترونیک به دلیل سرعت، کارایی، کاهش هزینه‌ها و بهره‌برداری از فرصت‌های زودگذر، عرصه جدیدی را در رقابت گشوده است، تا حدی که گفته می‌شود عقب افتادن از این سیر تحول، نتیجه‌ای جز منزوی شدن در عرصه اقتصاد جهانی نخواهد داشت. برگزاری این‌گونه همایش‌ها و ادامه چنین همکاری‌هایی، منجر به اتخاذ یک استراتژی قابل قبول و همکاری نزدیک و تنگاتنگ میان کشورهای در حال توسعه گشته و بسبب تلاش در جهت افزایش آگاهی عمومی و اطلاعات صاحبان صنایع این کشورها و نیز آموزش نیروهای درگیر با حقوق مالکیت فکری و تقویت مالی کشورهای در حال توسعه، گردیده است. بنابراین چنین مواردی، تأمین منافع این‌گونه کشورها و ایجاد مکانیزم قوی و کارآمد در مقوله‌های جدید را در آنها سبب خواهد شد.

پیدایش فن‌آوری‌های تجارت الکترونیکی

در پی پیدایش فن‌آوری‌های جدید در اینترنت، تولیدکنندگان نرم‌افزارها بایستی هماهنگی بیشتری داشته باشند و در این رابطه نیز تدوین استانداردها بسیار مهم است. زیرا در غیر این صورت نمی‌توان در مورد مشکلات موجود صحبت کرد، زیرا آنها تعاریف یکسانی نخواهند داشت. البته فعالیت‌ها در اینترنت، آنقدر زیاد است که نمی‌توان هیچ‌گونه پیش‌بینی در مورد آن داشت و یا بر موضوع خاصی در آن تمرکز کرد. در این مورد نیز به استراتژیست‌ها و تکنسین‌ها نیازمندیم. هم‌اکنون بانکداری جهانی، براساس UN/CEFACT و همچنین لویدز بزرگترین شرکت بیمه نیز بر این مبنا کار می‌کنند و روزانه بیش از ۵۰ هزار پیام دریافت می‌دارند. اگر تکنولوژی بی‌طرف باشد در هر موردی می‌توان از آن استفاده نمود. یکی از دستاوردهای جدید، XML^(۱) است. XML یک زبان برنامه‌نویسی است که کاملاً با اینترنت مطابق داشته و کار با آن بسیار راحت است و هم‌اکنون برای استانداردهای SGML و برای انتقال

روزنامه‌ها در جهان استفاده می‌شود. به‌عنوان مثال؛ سفارش صفحه خاصی از روزنامه را در طی روز می‌خواهیم. از این دستاورد جدید می‌توان در تهیه صورت‌حسابهای بازرگانی تحت وب استفاده کرد.

هرگونه نرم‌افزاری که در مورد مبادلات بازرگانی بکارگرفته می‌شود، بهتر است که با هزینه اندک در سراسر جهان قابل استفاده باشد تا مؤسسات مربوطه قادر به تدوین استانداردهای یکسان و هماهنگ باشند. از دیگر دستاوردهای جدید، Public Key Systems است که کلیدی با ضریب اینترنتی بالاست و جهت احراز هویت از آن استفاده می‌شود، این کلید قابل استفاده در امضاهای الکترونیکی است. همچنین در این امضاها می‌توان، از امکانات و مشخصات بیومتریک مانند؛ اثر انگشت، تن صدا، مردمک چشم و... استفاده نمود. که هر یک از موارد فوق به‌عنوان امضاء الکترونیکی شخصی، می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

موارد جهانی اقتصاد دیجیتالی

دو نگرانی در جهان امروز پیدا شده‌است؛ یکی رکود عالم‌گیر در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه و همچنین کمی رشد و بحران بیکاری، دیگر عدالت در توزیع درآمد جهانی است، که مجدداً اذهان را مشغول ساخته است. به عبارتی مشکل همیشگی اقتصاد سیاسی این است که رشد مداوم بدون توجه به عدالت، در توزیع درآمد قابل حصول نیست.

پدیده جهانی شدن نیاز به توجه همگانی دارد، همچنین مستلزم هدایت و مدیریت خاص نیز می‌باشد و نباید جهانی شدن را به شرکت‌های چندملیتی که نماینده مردم نیستند، سپرد. بلکه بایستی در قوانین سازمان تجارت جهانی، بخصوص در رابطه با کالاهای کشاورزی نسبت به کالاهای صنعتی رفع تبعیض شود. همچنین نباید قوانین در پشت درهای بسته تنظیم شود و در انتقال فن‌آوری باید اقدامات اساسی صورت پذیرد و به کشورهای در حال توسعه کمک شود. به عبارتی سهم کشورهای

در حال توسعه در IT^(۱) و E-B^(۲) مشخص گردد. این فن آوری دانش گراست و چون انسان را محور توسعه می‌داند، به حقیقت نزدیکتر است.

بیش از $\frac{۱}{۳}$ رشد اقتصادی آمریکا مرهون تجارت الکترونیکی و IT است و ما با ویژگی E-B و IT که مرز نمی‌شناسند و محدودیت مسافت ندارد، می‌توانیم بدون سفر به خارج نسبت به صادرات نرم افزار اقدام نماییم و به این شکل قسمتی از مشکل فرار مغزها را مرتفع سازیم؛ همانطور که کشورهایمانند چین، تایلند و... از این ابزار کمک جستند. لیکن لازمه چنین عملکردی، ایجاد فضای حقوقی برای محصولات فراملیتی IT می‌باشد؛ یعنی باید همان فضای حقوقی را در کشور مصرف‌کننده ایجاد سازیم و به این نحو از نیروهای متخصص در کشور خودمان حمایت کنیم.

موفقیت در E-B بستگی به همکاری سازمان‌های بین‌المللی دارد. بنابراین سازمان‌های بین‌المللی بایستی در سه زمینه مهم و اساسی با یکدیگر همکاری نمایند که عبارت است از: هنجار سازی، استانداردها و تدوین مقرراتی، درباره رعایت خصوصی ماندن داده‌ها و توافق اخلاقی در مورد حفاظت از انتقال داده‌های فرامرزی؛ تا بتوان از ابزارهای ملی بهترین استفاده را نمود و برای تسهیل تجارت، به ۱۵۰ سال تلاش مجدد نیازمند نبود. از دیگر مسائل موجود در این بخش مشکلات بازاریابی و علائم تجاری و مسئله پول الکترونیکی و اخذ مالیات می‌باشد.

مالکیت فکری و اینترنت و حل و فصل اختلافات ناشی از آن

لازم است که در مبادلات و قراردادهای توسط اینترنت، اعتماد متقابل وجود داشته باشد. در اول ژانویه سال جاری، تمهیداتی جهت به اجرا درآمدن مقرراتی در مورد E-B صورت گرفت که در اصل بر درگیر شدن بخش خصوصی در محیط اینترنت مبتنی بوده است، چرا که تا وقتی مقررات کامل در مورد این فعالیت‌ها وجود نداشته باشد، نمی‌توان قراردادهای را بطور کامل انجام داد. زیرا برای مبادلات بازرگانی

در محیط اینترنت، کمتر می‌توان رسید دریافت کرد و این موضوع مشکل‌آفرین است. در این رابطه، در کمیسیون اروپا مقرراتی وضع شده‌است که کلیه تاجر، بایستی به لحاظ حقوقی، کلیه حقوق تولیدکنندگان را رعایت کنند. این دستورالعمل‌ها بیشتر به دنبال تضمین منافع مصرف‌کنندگان است. به این ترتیب تاجر الکترونیکی مجبور می‌شود کلیه اطلاعات لازم مانند مشخصات کالا و نحوه فروش و حتی اطلاعات ریز و جزئی، در مورد هویت تاجر و نحوه ثبت شرکت و تجارتخانه را به E-mail مشتریان پست کند، تا مشتریان قبل از سفارش کالا آنها را بخوانند و بدین نحو اعتماد مشتریان جلب شود. در مجموع در تجارت الکترونیک، هویت دو طرف قرارداد بسیار مهم است. زیرا در این فن آوری امکان تغییر محصول، دستکاری در زمان ارسال E-mail، شماره و بطور کلی رد دریافت پیام‌ها فراهم است. بنابراین باید سندی در دست باشد که یکی از راهها، استفاده از طرف سوم می‌باشد.

تجارت الکترونیک و مالکیت فکری در جمهوری اسلامی ایران

خوشبختانه عضویت ایران در سازمان جهانی مالکیت فکری، گام بزرگی در ایجاد فضای فکری مساعد بوده‌است. از سوی دیگر قانون تجارت الکترونیکی در مجلس، از شور اول گذشته و در حال ایجاد می‌باشد. این موضوع باعث ایجاد بستر مناسب بوده و رشد تجارت الکترونیک را در ایران نوید می‌دهد. برای اینکه کشورهای در حال توسعه سهم خود را در این مورد و همچنین جهت ایجاد بسترهای لازم ایفا نمایند، بخشی به عهده دولت‌ها و قسمتی نیز بر عهده بخش خصوصی سازمان‌های بین‌المللی است، در این مورد بایستی سازمان تجارت جهانی، جهانی شود.

به این ترتیب در سطح ملی، دولت‌ها وظیفه دارند به ایجاد فضای حقوقی مناسب و بسترسازی فرهنگی، ایجاد فضای اقتصادی مناسب و تأمین بسترهای مطلوب مبادرت ورزند، در مورد بخش خصوصی نیز باید گفت: که این بخش، در همه دنیا حرف اول و آخر را زده‌است و سازمان‌های جهانی نیز با ایجاد یک نظام زیربنایی

بین‌المللی، تسهیل‌کننده بسیار مهمی در تجارت الکترونیکی هستند.
در اینجا نیز به سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران، مصوب کمیسیون تخصصی اطلاع‌رسانی اقتصادی، بازرگانی و تجارت الکترونیکی اشاره شده است که به ترتیب زیر مشاهده می‌گردد:

سیاست تجارت الکترونیکی جمهوری اسلامی ایران (ویرایش ششم)

۱- هدف

نظر به گسترش سریع تجارت الکترونیکی در جهان، گریزناپذیر بودن استفاده از آن، نقش تجارت الکترونیکی در حفظ، تقویت و توسعه موقعیت رقابتی کشور در جهان و صرفه‌جویی‌های ناشی از اجرای تجارت الکترونیکی در کشور، دولت جمهوری اسلامی ایران عزم خود مبنی بر استفاده و گسترش تجارت الکترونیکی در کشور را بر طبق اصول و سیاست‌های زیر اعلام می‌نماید.

۲- اصول

۱- دولت جمهوری اسلامی ایران زیر ساخت‌های اصلی موردنیاز را فراهم و زمینه‌های حقوقی و اجرایی موردنیاز برای استفاده از تجارت الکترونیکی را تأمین خواهد نمود.

۲- به منظور جلوگیری از انحصار و ایجاد زمینه‌های رقابت، دولت جمهوری اسلامی ایران از توسعه فعالیت‌های بخش خصوصی در این زمینه حمایت خواهد کرد.

۳- دولت جمهوری اسلامی ایران از هرگونه محدودیت تبعیض‌آمیز در زمینه تجارت الکترونیکی جلوگیری خواهد نمود.

۴- دولت جمهوری اسلامی ایران از گسترش استفاده از شبکه اینترنت جهت انجام تجارت الکترونیکی در کشور حمایت خواهد نمود و همزمان، تدابیر لازم برای بهداشت محتوایی شبکه مزبور را تدارک خواهد نمود.

۳- سیاست‌های اجرایی

۱- شرکت مخابرات موظف است، ضمن تسهیل و بهره‌گیری از مشارکت بخش غیردولتی در این زمینه، حداکثر تا پایان سال ۱۳۸۱ نسبت به تأمین و راه‌اندازی سخت‌افزار و نرم‌افزارهای موردنیاز و برقراری خطوط ارتباطی پر سرعت و مطمئن به شبکه اینترنت در محدوده فعالیت خود اقدام و هزینه استفاده از خطوط مزبور را مطابق جدول ذیل کاهش دهد.

سال	شرح
۱۳۸۱	۵Gbit
۱۳۸۰	۱۰۰۰Mbit
۵,۰۰۰,۰۰۰	تعداد کاربران اینترنتی
۱۵۵M و ۳۴M و ۸M و ۲M و ۶۴K	تقسیمات خطوط شبکه
۱,۵۰۰,۰۰۰	تقسیمات خطوط شبکه
۳۴M و ۸M و ۲M و ۶۴K	تقسیمات خطوط شبکه

۲- مجموع عمومی بانک‌ها، بانک مرکزی و شورایی عالی بانک‌ها موظفند تا پایان سال ۱۳۸۱ بسترهای سخت‌افزاری و عملیاتی لازم برای راه‌اندازی و بکارگیری وسیع سیستم انتقال الکترونیکی وجوه را براساس طرحی که تا پایان سال ۱۳۸۰ به تصویب کمیسیون تخصصی اطلاع‌رسانی اقتصادی، بازرگانی و تجارت الکترونیکی خواهد رسید فراهم نماید.

۳- مجمع عمومی بانک‌ها، بانک مرکزی و شورایی عالی بانک‌ها موظفند تا پایان سال ۱۳۸۱ امکان صدور، بکارگیری و فراهم نمودن خدمات کارتهای اعتباری را در کشور فراهم نماید.

۴- وزارت بازرگانی موظف است حداکثر یکسال پس از تخصیص بودجه مورد لزوم، بخش‌های اساسی طرح ملی تجارت الکترونیکی کشور را اجرا نموده و طی

طرح‌های زیر محقق سازد:

۱-۴- امکان‌سنجی، طرح جامع تجارت الکترونیکی کشور را به انجام رسانده و برنامه درازمدت توسعه ملی تجارت الکترونیکی را برای اجرا در محدوده زمانی برنامه سوم توسعه تدوین نماید.

۲-۴- پروژه پیشگام تجارت الکترونیکی را به‌عنوان بازار نمونه داد و ستد الکترونیکی، به منظور تأمین بستر ایمن لازم برای مبادلات الکترونیکی داخلی و خارجی و ارائه خدمات جنبی موردنیاز راه‌اندازی نماید و از اجرای پروژه‌های مشابه توسط بخش خصوصی حمایت کند.

۳-۴- مرجع صدور گواهی دیجیتال نمونه در کشور را به منظور کاربرد در حوزه تجارت الکترونیکی با لحاظ سازمان اجرایی، سخت‌افزار و نرم‌افزار لازم با استفاده از خدمات و فناوری مقبول جهانی ایجاد نماید. پس از راه‌اندازی نظام ملی مرجع صدور گواهی دیجیتال در کشور این مرجع در چارچوب آن نظام قرار خواهدگرفت.

۴-۴- با توجه به ضرورت تقویت توان علمی داخل کشور در فناوری مربوط به گواهی دیجیتال، همزمان با اجرای بند ۳-۴ از ایجاد فناوری ملی با استفاده از نیروهای متخصص داخلی حمایت، و از نتایج آن استفاده نماید.

۵- وزارت علوم تحقیقات و فناوری موظف است با هماهنگی و حمایت وزارت بازرگانی و وزارت پست و تلگراف و تلفن نسبت به ایجاد رشته‌ها و گرایش‌های مرتبط و نیز ارائه واحدهای درسی در زمینه‌های فنی و اقتصادی تجارت الکترونیکی اقدام نماید.

۶- صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران موظف است نسبت به تهیه و پخش برنامه‌های آموزشی و ترویج در زمینه تجارت الکترونیکی با همکاری وزارت بازرگانی اقدام نماید.

۷- وزارت بازرگانی موظف است به طور مستمر نسبت به برگزاری دوره‌های

آموزشی کوتاه مدت تخصصی و عمومی و برگزاری همایش‌های بین‌المللی و داخلی در زمینه تجارت الکترونیکی اقدام نماید.

۸- وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است هزینه‌های راه‌اندازی تجارت الکترونیکی را به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی ذیل ماده ۱۴۸ قانون مالیات‌های مستقیم تلقی نماید.

۹- کلیه وزارتخانه‌ها، سازمانها، مؤسسات و شرکت‌های دولتی موظفند نسبت به راه‌اندازی سیستم تجارت الکترونیکی در مبادلات خود اقدام و تا پایان برنامه سوم توسعه لااقل نیمی از مبادلات خود را به این روش انجام دهند.

۱۰- وزارت امور اقتصادی و دارایی و همچنین وزارت بازرگانی، موظفند ترتیبی اتخاذ نمایند که مالیات‌ها و حقوق گمرکی اخذ شده از کالاها و خدمات مبادله شده در این روش افزونتر از سایر روشها نباشد.

۱۱- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور موظف است تأمین مالی لازم برای راه‌اندازی پروژه‌های تجارت الکترونیکی (موضوع بند ۴) و شبکه جامع اطلاع‌رسانی کشور موضوع ماده ۱۱۶ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی چ.ا.ایران و گسترش بعدی آن را از طریق تخصیص اعتبارات موجود و پیش‌بینی در اصلاحیه بودجه ۸۰ و لوایح بودجه سالانه پیش‌بینی نماید.

۱۲- دولت جمهوری اسلامی ایران از نقش فعال بخش غیردولتی در این زمینه استقبال و به لحاظ اشتغال‌زایی تجارت الکترونیکی، حمایت‌های لازم را در قالب اعطای تسهیلات بانکی موضوع بندهای (د) و (ه) و (ط) تبصره (۳) و بند (ج) تبصره (۲۲) قانون بودجه سال ۱۳۸۰ کل کشور و سایر قوانین ذیربط معمول خواهد نمود.

۱۳- شرکت‌های غیردولتی که در زمینه تجارت الکترونیکی فعالیت دارند، مطابق با بند الف ماده ۱۳۸ اصلاحی قانون مالیات‌های مستقیم از معافیت‌های مالیاتی برخوردار خواهند شد، منوط به آنکه سود ابزاری را صرف راه‌اندازی، توسعه و یا تکمیل تجارت الکترونیکی نمایند.

۱۴- وزارت بازرگانی موظف است نسبت به جلب و تشویق سرمایه‌گذاری خصوصی داخلی و خارجی در این زمینه اقدام نماید. سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران نیز موظف است تسهیلات لازم را برای تسریع امر فراهم آورد.

۱۵- دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد موظف است امکان‌پایاده‌سازی تجارت الکترونیکی را حداقل در یکی از مناطق آزاد، تا پایان سال ۱۳۸۰ و در یک منطقه دیگر تا پایان سال ۱۳۸۱ فراهم کند. کلیه دستگاه‌های اجرایی کشور که در این مناطق فعالیت می‌نمایند موظفند، نسبت به ارائه خدمات و راه‌اندازی فعالیت‌های مورد نیاز در این زمینه اقدام نمایند.

۱۶- دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی موظف است با مشارکت وزارتخانه‌های بازرگانی، پست و تلگراف و تلفن، اطلاعات، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، علوم، تحقیقات و فن‌آوری، صنایع و معادن و بانک مرکزی اقدامات لازم برای تهیه طرح جامع حفظ ایمنی مبادلات الکترونیکی، محرمانه ماندن آمار و اطلاعات و رعایت سلامت محتوی متعلق به کاربران شبکه عمومی انتقال اطلاعات (در داخل کشور) و نظام ملی گواهی دیجیتال را به عمل آورد و برای تصویب در کمیسیون راهبردی و ارائه به شورای عالی اطلاع‌رسانی، جهت اتخاذ تصمیم اقدام نماید.

تبصره: باتوجه به ضرورت تقویت توان علمی داخل کشور، در این زمینه تمهیدات لازم برای ایجاد فن‌آوری ملی اعم از سخت‌افزار و نرم‌افزار و سایر تسهیلات ملی مورد نیاز، با استفاده از نیروهای تخصصی داخلی در این طرح، باید لحاظ گردد.

۱۷- وزارت امور خارجه موظف است به منظور پیشبرد و تقویت همکاری‌های مربوط به تجارت الکترونیکی بین جمهوری اسلامی ایران و دیگر کشورها از جمله سازمان کنفرانس اسلامی، گروه ۷۷، سازمان همکاری‌های اقتصادی (ECO) و شهادتهای بین‌المللی وابسته به سازمان ملل متحد، همکاری لازم را با وزارت بازرگانی

به عمل آورد.

۱۸- وظیفه نظارت و پی‌گیری اقدامات اجرایی فوق و ارائه گزارش‌های فصلی به شورای عالی اطلاع‌رسانی، به کمیسیون تخصصی اطلاع‌رسانی اقتصادی - بازرگانی و تجارت الکترونیکی با مسئولیت وزارت بازرگانی و عضویت دستگاه‌های ذیربط، محول می‌گردد.